

ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ ΑΝΑΠΗΡΙΑΣ: ΑΥΤΙΣΜΟΣ

**ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΕΣ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΕΣ ΓΙΑ ΥΨΗΛΑ
ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΑ ΠΑΙΔΙΑ ΜΕ ΑΥΤΙΣΜΟ ΚΑΙ
ΣΥΝΔΡΟΜΟ ASPERGER**

ΣΥΓΓΡΑΦΕΑΣ:

Μαρία Καμπούρογλου
Λογοπεδικός

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Επικοινωνία	4
Προσαρμογή στην αλλαγή	6
Περιορισμένα ενδιαφέροντα	6
Περιορισμένη προσοχή – συγκέντρωση	7
Κινητικός συντονισμός	9
Ακαδημαϊκές δυσκολίες	9
Συναισθηματικές δυσκολίες	10

ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΕΣ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΕΣ ΓΙΑ ΥΨΗΛΑ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΑ ΠΑΙΔΙΑ ΜΕ ΑΥΤΙΣΜΟ ΚΑΙ ΣΥΝΔΡΟΜΟ ASPERGER

Τα άτομα με Σύνδρομο Asperger (ΣΑ) έχουν μερικά κοινά χαρακτηριστικά με τα άτομα που έχουν αυτισμό. Στην πραγματικότητα οι κύριες δυσκολίες τους που είναι γνωστές ως « Η τριάδα των διαταραχών» δηλ:

- Διαταραχή στην κοινωνική αλληλεπίδραση
- Διαταραχή στην επικοινωνία
- Διαταραχή στην φαντασία, στην ευελιξία της σκέψης και στο παιχνίδι,

είναι οι ίδιες, μόνο που στο ΣΑ είναι πιο ήπιες χωρίς αυτό να σημαίνει ότι τα άτομα με ΣΑ παρουσιάζουν μια ελαφρά μορφή αυτισμού. Οι δυσκολίες που αποτελούν και τα κύρια χαρακτηριστικά της ΔΑΦ επηρεάζουν ολόκληρη τη ζωή του ατόμου και της οικογένειάς του. Το κατά πόσο το ΣΑ είναι μια ανεξάρτητη διαγνωστική κατηγορία ή μια άλλη διάσταση στο υψηλότερο άκρο του φάσματος του αυτισμού είναι ένα θέμα που απασχολεί τους επιστήμονες που ασχολούνται με τη διάγνωση των αναπτυξιακών διαταραχών. Για τους εκπαιδευτικούς δεν έχει τόση σημασία αν δουν το ΣΑ ως μια υποκατηγορία στο ευρύτερο φάσμα του αυτισμού μια και οι παρεμβάσεις, εκπαιδευτικές και θεραπευτικές, στηρίζονται στις ίδιες αρχές. Ο όρος ΣΑ χρησιμοποιείται κυρίως για να δικαιολογήσει τις σημαντικές δυσκολίες που έχουν αυτά τα παιδιά στην κοινωνικές τους δεξιότητες παρά την υψηλή νοημοσύνη τους.

Τα παιδιά με διάγνωση του συνδρόμου Άσπεργκερ αποτελούν μια πρόκληση για την εκπαίδευση. Συνήθως περιγράφονται από τους συμμαθητές τους ως εκκεντρικά ή περίεργα. Οι μη ενδεδειγμένες κοινωνικές τους δεξιότητες πολύ συχνά τους καθιστούν αποδιοπομπαίους τράγους. Η αδεξιότητα και οι εμμονές τους σε ασήμαντα αντικείμενα επιβαρύνουν την προσωπική τους εικόνα. Τα παιδιά με ΣΑ δεν κατανοούν τις ανθρώπινες σχέσεις και τους κανόνες της κοινωνικής συμβατικότητας. Είναι αφελή με έκδηλη την απουσία κοινού νου. Η αδυναμία προσαρμογής, τους προκαλεί άγχος και γίνονται συναισθηματικά ευάλωτοι. Από την άλλη μεριά τα παιδιά με ΣΑ (τα περισσότερα από τα οποία είναι αγόρια) είναι μέσης ή υψηλής

ΕΠΕΑΕΚ: Πρόσβαση για Όλους

νοημοσύνης και έχουν άριστη μνήμη αποστήθισης. Η μονόπλευρη ενασχόληση με τα ενδιαφέροντά τους μπορεί να τους οδηγήσει σε μεγάλες κατακτήσεις στη ζωή τους αργότερα.

Το ΣΑ θεωρείται μια διαταραχή που βρίσκεται στο υψηλότερο άκρο του αυτιστικού φάσματος. Συγκρίνοντας άτομα σε αυτό το φάσμα Ο van Kleeven (Wing 1991) επισημαίνει ότι το αυτιστικό παιδί με χαμηλή λειτουργικότητα «ζει στο δικό του κόσμο» ενώ το αυτιστικό παιδί με υψηλή λειτουργικότητα «ζει στο δικό μας κόσμο αλλά με το δικό του τρόπο»

Ενώ κάθε παιδί με ΣΑ έχει τη δική του μοναδική προσωπικότητα, υπάρχουν «τυπικά» χαρακτηριστικά αλλά με ένα τρόπο πολύ ιδιαίτερο για κάθε παιδί, με αποτέλεσμα να μην υπάρχουν ακριβείς «συνταγές» για παρέμβαση στην τάξη που να παρέχεται σε κάθε μαθητή με ΣΑ, όπως δεν υπάρχει και καμιά εκπαιδευτική μέθοδος που να ταιριάζει στις ανάγκες όλων των φυσιολογικών μαθητών.

Τα κυριότερα χαρακτηριστικά των παιδιών με ΣΑ είναι αυτά που αναφέρονται στις δυσκολίες που έχουν σε σχέση με:

- Την επικοινωνία
- Την προσαρμογή στην αλλαγή
- Τα περιορισμένα ενδιαφέροντα
- Την προσοχή και συγκέντρωση
- Το κινητικό συντονισμό
- Το συναίσθημα
- Τη μάθηση

Επικοινωνία

Επειδή τα παιδιά με ΣΑ:

Δεν κατανοούν την αμφίδρομη κοινωνική συναλλαγή. Είναι εγωκεντρικά, δεν κατανοούν τα αστεία, την ειρωνεία ή τον μεταφορικό λόγο. Χρησιμοποιούν μονότονη ομιλία και μη φυσικό τόνο φωνής. Δεν τους αρέσει η σωματική

επαφή, μιλούν σε ανθρώπους αλλά όχι με ανθρώπους, χρησιμοποιούν ακατάλληλη βλεμματική επαφή και γλώσσα σώματος, μιλούν σε ανθρώπους αλλά όχι με ανθρώπους, δεν τους αρέσει η σωματική επαφή, χρησιμοποιούν ακατάλληλη βλεμματική επαφή και γλώσσα σώματος. Παρουσιάζουν ελάχιστη δεξιότητα να εισάγουν και να διατηρήσουν μια συνομιλία, έχουν καλά αναπτυγμένη ομιλία αλλά ελάχιστα ανεπτυγμένη επικοινωνία, τους δίνεται ο χαρακτηρισμός «μικροί επιστήμονες» επειδή μιλούν σαν ενήλικες και με στόμφο, εύκολα τους κοροϊδεύεις επειδή δεν μπορούν να αντιληφθούν ότι τους κοροϊδεύουν ή τους λένε ψέματα. Παρόλες τις δυσκολίες τους έχουν την επιθυμία να αποτελούν μέρος της κοινωνίας.

Γι αυτό:

Είναι απαραίτητο να προστατεύετε τα παιδιά από την κακομεταχείριση και την κοροϊδία. Είναι σημαντικό ο δάσκαλος στις μεγαλύτερες τάξεις να εξηγήει στους συμμαθητές τους ότι οι δυσκολίες των παιδιών με ΣΑ αποτελούν πραγματική αναπηρία και να επιβραβεύει αυτούς που τους φέρονται με συμπάθεια. Αυτό μπορεί να προλάβει το φαινόμενο του «αποδιοπομπαίου τράγου» Από την άλλη μεριά να βοηθάει τα παιδιά με ΣΑ να αντιλαμβάνονται τις ανάγκες των συμμαθητών τους και να τους ανέχονται. Ο δάσκαλος, επίσης, μπορεί να σχεδιάσει ένα σύστημα φιλίας σύμφωνα με το όπou μπορεί να εκπαιδεύσει έναν ευαίσθητο φυσιολογικό συμμαθητή γύρω από την κατάσταση του παιδιού με ΣΑ και να τον βάλει να καθίσει μαζί του. Αυτό συμμαθητής μπορεί να προσέχει το παιδί με ΣΑ στο σχολικό, στα διαλείμματα κ.λ.π. και να προσπαθεί να το συμπεριλαμβάνει στις δικές του δραστηριότητες. Είναι επίσης σημαντικό να εκπαιδεύεται το παιδί με ΣΑ πώς να ανταποκρίνεται στα κοινωνικά σημάδια. Διδάξτε στα παιδιά τι να λένε και πώς να το εκφράζουν σε διαφορετικές κοινωνικές καταστάσεις. Δημιουργήστε καταστάσεις αμφίδρομης επικοινωνίας και χρησιμοποιήστε την τεχνική της ανταλλαγής των ρόλων. Η κοινωνική εκτίμηση αυτών των παιδιών βελτιώνεται με την κατάλληλη εκμάθηση ενώ τα φυσιολογικά παιδιά την κατακτούν αυθόρμητα. Παρόλο που δεν κατανοούν τα συναισθήματα των άλλων, τα παιδιά με ΣΑ μπορούν να μάθουν το σωστό τρόπο ανταπόκρισης. Όταν, χωρίς να το θέλουν, είναι προσβλητικοί ή αγενείς πρέπει να τους εξηγούμε γιατί η συμπεριφορά τους δεν είναι η κατάλληλη και να τους

ΕΠΕΑΕΚ: Πρόσβαση για Όλους

εξηγούμε ποια είναι η σωστή. Τα άτομα με ΣΑ πρέπει να μάθουν τους κοινωνικούς κανόνες διανοητικά επειδή τους λείπει το κοινωνικό ένστικτο και ο αυθορμητισμός.

Προσαρμογή στην αλλαγή

Επειδή τα παιδιά με ΣΑ:

Ανησυχούν εύκολα ακόμη και στην ελάχιστη αλλαγή και είναι ευαίσθητα στις πιέσεις του περιβάλλοντος πολλές φορές καταλαμβάνονται από επαναλαμβανόμενες κινήσεις. Είναι πολύ αγχώδη και ανησυχούν υπερβολικά επειδή δεν μπορούν να προβλέψουν τι θα συμβεί. Η κούραση, το άγχος και ο αισθητηριακός καταιγισμός εύκολα τους αποδιοργανώνουν.

Γι αυτό:

Είναι σημαντικό ο δάσκαλος να τους εξασφαλίζει ένα σταθερό ασφαλές και προβλέψιμο περιβάλλον. Επίσης να τους παρέχει μια σταθερή καθημερινή ρουτίνα και να ελαχιστοποιεί τις μεταφορές.

Περιορισμένα ενδιαφέροντα

Επειδή τα παιδιά με ΣΑ:

Έχουν εκκεντρικές απασχολήσεις ή περίεργες και έντονες εμμονές π.χ συλλογές ασυνήθιστων πραγμάτων, πολλά κάνουν «διαλέξεις» πάνω σε θέματα που τους ενδιαφέρουν, επαναλαμβάνουν τις ίδιες ερωτήσεις για τα δικά τους μόνο ενδιαφέροντα και αρνούνται να κάνουν οτιδήποτε είναι έξω από το περιορισμένο ενδιαφέρον τους, δυσκολεύονται να απαγκιστρωθούν από μια ιδέα και την ακολουθούν παρά τις απαιτήσεις του περιβάλλοντος

Γι αυτό:

Ο δάσκαλος πρέπει να είναι πολύ αυστηρός για το τι αναμένει από το παιδί, να καθιστά ξεκάθαρο στο παιδί με ΣΑ ότι δεν ελέγχει αυτό την κατάσταση και ότι πρέπει να υπακούει στους κανόνες. Συγχρόνως όμως πρέπει να του δίνει και ευκαιρίες για να ασχολείται με τα ενδιαφέροντά του.

Δεν πρέπει να επιτρέπει στο παιδί με ΣΑ να συζητά διαρκώς ή να κάνει ερωτήσεις για μεμονωμένα ενδιαφέροντα. Του επιτρέπει όμως να το κάνει σε συγκεκριμένη ώρα μέσα στην ημέρα. Για παράδειγμα ένα παιδί με ΣΑ που έχει εμμονές με τα αυτοκίνητα και κάνει αναρίθμητες ερωτήσεις για μια μάρκα αυτοκινήτου, του επιτρέπεται να μιλάει γι αυτό μόνο στα διαλείμματα. Στη συνέχεια αυτό γίνεται μια καθημερινή ρουτίνας και έτσι θα μάθει να σταματά να ρωτά σε άλλες ώρες.

Σε μερικά παιδιά που η απαγκίστρωση από το ενδιαφέρον τους είναι ιδιαίτερα δύσκολη, αρχικά ίσως είναι αναγκαίο να εξατομικεύετε όλες τις εργασίες στο τομέα του ενδιαφέροντός τους. Για παράδειγμα εάν το ενδιαφέρον είναι τα λουλούδια, τότε και οι γραμματικές ασκήσεις και τα προβλήματα των μαθηματικών και η ανάγνωση θα πρέπει να είναι σχετικά με λουλούδια. Σταδιακά θα εισάγετε και άλλα θέματα στις ασκήσεις.

Η θετική ενίσχυση πολλές φορές είναι βοηθητική στα παιδιά που ανταποκρίνονται στα κομπλιμέντα. Στην πραγματικότητα επαινούμε τις απλές συμπεριφορές που είναι αυτονόητες για τα φυσιολογικά παιδιά.

Περιορισμένη Προσοχή – συγκέντρωση

Επειδή τα παιδιά με ΣΑ:

συχνά δεν μπορούν να επικεντρώσουν στην εργασία τους λόγω εσωτερικών ερεθισμάτων, αποδιοργανώνονται εύκολα, έχουν δυσκολία να εστιάσουν σε δραστηριότητες μέσα στην τάξη (συχνά δεν είναι η προσοχή που είναι κακή, μάλλον η συγκέντρωσή τους είναι περίεργη, δεν μπορούν να δουν τι είναι σχετικό και έτσι η προσοχή τους εστιάζεται σε άσχετα ερεθίσματα), έχουν την τάση να αποσύρονται στους εσωτερικούς τους σύνθετους κόσμους με έναν τρόπο πολύ πιο έντονο από το τυπικό «ζει στον κόσμο του» και έχουν δυσκολία να μαθαίνουν σε ομαδική κατάσταση.

Γι' αυτό:

Είναι απαραίτητη ή αυστηρή δόμηση του περιβάλλοντος προκειμένου το παιδί με ΣΑ να είναι παραγωγικό στην τάξη. Ο δάσκαλος θα πρέπει να δίνει τις ασκήσεις σε μικρές ενότητες και συχνή ανατροφοδότηση και κατεύθυνση.

Ο δάσκαλος επίσης πρέπει να είναι σταθερός στο να απαιτεί η εργασία του παιδιού να γίνεται σε συγκεκριμένα χρονικά περιθώρια διαφορετικά να ολοκληρώνεται στον ελεύθερο χρόνο του παιδιού (διάλειμμα) Η χρονομέτρηση πολλές φορές βοηθάει τα παιδιά με σοβαρά προβλήματα προσοχής. Για τα παιδιά με ΣΑ που αντιμετωπίζουν σοβαρό πρόβλημα στη συγκέντρωση και είναι υπερβολικά αργά στην εργασία τους, ο δάσκαλος ίσως χρειάζεται να την μειώσει και να τους δώσει τη δυνατότητα να εργαστούν με έναν άλλο δάσκαλο ο οποίος θα τους παρέχει την κατάλληλη οργάνωση που χρειάζεται προκειμένου να συμπληρώνουν την εργασία του σχολείου και του σπιτιού (μερικά παιδιά με ΣΑ δυσκολεύονται τόσο να συγκεντρωθούν που το άγχος μεταφέρεται στους γονείς από τους οποίους αναμένεται να περνούν ώρες κάθε βράδυ για να βοηθούν το παιδί τους να τελειώσει την εργασία του). Άλλες προσαρμογές που μπορεί να κάνει ο δάσκαλος είναι να βάλει το παιδί να καθίσει μπροστά στην τάξη και να του κάνει συχνές ερωτήσεις ή να καθιερώσει ένα μη λεκτικό σημάδι π.χ. ένα ελαφρό άγγιγμα στον ώμο που να υπενθυμίζει στο παιδί ότι πρέπει να προσέχει ή να το βάλει να καθίσει με έναν «φίλο-βοηθό» που θα του υπενθυμίζει να προσέχει και να εργάζεται

Ο δάσκαλος πρέπει δραστικά να ενθαρρύνει το παιδί με ΣΑ να εγκαταλείπει τις εσωτερικές σκέψεις και φαντασίες του και να εστιάζει στον πραγματικό κόσμο. Αυτός είναι ένας συνεχής αγώνας, καθώς η άνεση του εσωτερικού κόσμου, όπως πιστεύεται είναι πολύ πιο ελκυστική από ό,τι η πραγματική ζωή. Για τα μικρά παιδιά, ακόμη και το ελεύθερο παιχνίδι πρέπει να είναι δομημένο, καθώς μπορούν να απορροφηθούν στη μοναξιά, και να κάνουν τελετουργία το φανταστικό παιχνίδι χάνοντας την επαφή με την πραγματικότητα. Η ενθάρρυνση του παιδιού να παίξει ένα επιτραπέζιο παιχνίδι με έναν ή δύο άλλους συμμαθητές του με επιστασία του δασκάλου, όχι μόνον οργανώνει το παιχνίδι αλλά προσφέρεται και για ευκαιρίες εκμάθησης κοινωνικών δεξιοτήτων.

Κινητικός συντονισμός

Επειδή τα παιδιά με ΣΑ:

είναι γενικά δυσκίνητα και αδέξια, έχουν σκληρό περπάτημα, αποτυγχάνουν σε παιχνίδια που απαιτούν κινητικές δεξιότητες, μειονεκτούν στην κοινωνική κατανόηση του συντονισμού της δικής τους κίνησης με την κίνηση των άλλων στην ομάδα και παρουσιάζουν δυσκολίες στη λεπτή κινητικότητα που μπορεί να προκαλέσουν προβλήματα στο γράψιμο, στο ρυθμό της εργασίας και στην ικανότητα να σχεδιάζουν- ζωγραφίζουν.

Γι' αυτό:

Εάν τα προβλήματα αδρής κινητικότητας του παιδιού είναι σοβαρά ο δάσκαλος θα πρέπει να φροντίζει να του παρέχεται πρόγραμμα Ειδικής γυμναστικής. Δε χρειάζεται να πιέζεται το παιδί να συμμετάσχει σε ανταγωνιστικά αθλήματα καθόσον ο φτωχός κινητικός συντονισμός μπορεί να προκαλέσει αγανάκτηση και κοροϊδία από τους συμμαθητές του. Σε σχέση με το γράψιμο ο δάσκαλος θα πρέπει να σχεδιάσει ένα ειδικό πρόγραμμα στο οποίο θα περιλαμβάνονται ασκήσεις όπου αρχικά ο ίδιος θα οδηγεί το χέρι του παιδιού στο σχηματισμό των γραμμάτων δίνοντας και προφορικές οδηγίες στη συνέχεια ασκήσεις αντιγραφής, και ξεπατικώματος στο χαρτί. Μερικά παιδιά με ΣΑ επωφελούνται από οδηγίες που είναι γραπτές και τους βοηθούν να ελέγχουν το μέγεθος και την ομοιομορφία των γραμμάτων. Αυτό επίσης τους υποχρεώνει να μη βιάζονται και να γράφουν προσεκτικά.

Ακαδημαϊκές δυσκολίες

Επειδή τα παιδιά με ΣΑ:

Υπολείπονται σε υψηλότερη σκέψη και κατανόηση παρόλο που η νοημοσύνη τους κυμαίνεται από το μέσο φυσιολογικό και πάνω (κυρίως στο λεκτικό μέρος), χρησιμοποιούν εντυπωσιακό λεξιλόγιο και δείχνουν ότι κατανοούν αυτό για το οποίο μιλούν ενώ στην πραγματικότητα απλώς παπαγαλίζουν αυτά που έχουν ακούσει ή έχουν διαβάσει, χρησιμοποιούν τις λέξεις με την πολύ συγκεκριμένη σημασία τους ενώ οι εικόνες τους είναι πολύ

συγκεκριμένες και η αφαιρετική τους ικανότητα φτωχή. Στις γραπτές τους ασκήσεις υπάρχουν συχνές επαναλήψεις, πηδάνε από το ένα θέμα στο άλλο και κάνουν λανθασμένη χρήση των λέξεων, δεν ξέρουν τη διαφορά ανάμεσα στη γενική γνώση και την προσωπική άποψη και έτσι υποθέτουν ότι ο δάσκαλος θα κατανοεί τις δικές τους δυσνόητες εκφράσεις. Ο σχολαστικός τρόπος ομιλίας τους και τη «περίεργη χρησιμοποίησή της, δίνουν την λανθασμένη εντύπωση ότι κατανοούν αυτό για το οποίο μιλούν. Επίσης συχνά έχουν μια εξαιρετική ικανότητα απομνημόνευσης ή οποία είναι τελείως μηχανική.

Γι αυτό:

Ο δάσκαλος σχεδιάζει εξατομικευμένο πρόγραμμα με τέτοια οργάνωση που να εξασφαλίζεται μόνιμα η επιτυχία, να είναι ιδιαίτερα ευχάριστο στο παιδί, να μην του προκαλεί άγχος και έτσι να μειώνονται οι δικές του παρορμήσεις. Δεν θα πρέπει ποτέ ο δάσκαλος να υποθέτει ότι το παιδί τον κατανοεί επειδή επαναλαμβάνει αυτό που του έχει πει. Πρέπει επίσης να απλουστεύει τις αφηρημένες έννοιες. Οι απαιτήσεις του δασκάλου για ποιοτική εργασία πρέπει να είναι αυστηρά καθορισμένες. Η εργασία που πρέπει να γίνει σε συγκεκριμένη χρονική περίοδο θα πρέπει να είναι και ποιοτικά καλή. Οι εξαιρετικές ικανότητες του παιδιού για απομνημόνευση χρησιμοποιούνται από το δάσκαλο ως θετική ενίσχυση, επειδή το παιδί δεν έχει κίνητρα για να καταβάλει προσπάθεια σε θέματα για τα οποία δεν ενδιαφέρεται.

Συναισθηματικές δυσκολίες

Επειδή τα παιδιά με ΣΑ:

Δυσκολεύονται να αντιμετωπίσουν τις απαιτήσεις της τάξης παρόλο που έχουν επαρκή νοημοσύνη για να ολοκληρώσουν την κανονική εκπαίδευση, πιέζονται και αγχώνονται εύκολα, έχουν χαμηλή αυτοπεποίθηση, είναι κριτικοί στον εαυτό τους και δεν αντέχουν να κάνουν λάθη, συχνά είναι επιρρεπείς στην κατάθλιψη ή παρουσιάζουν έντονες εκρήξεις θυμού και αντιδράσεις οργής. Με τον ίδιο τρόπο που δεν μπορούν να δουν τα αισθήματα των άλλων, αυτά τα παιδιά μπορούν να μην αντιλαμβάνονται και τα δικά τους αισθήματα. Έτσι δεν αντιλαμβάνονται ότι είναι λυπημένα ή ότι έχουν κατάθλιψη. Συχνά

καλύπτουν τη δική τους κατάθλιψη και αρνούνται τα συμπτώματά της ή δεν μπορούν να αξιολογήσουν τα συναισθήματά τους για να αναζητήσουν βοήθεια από τους άλλους. Αντιλαμβάνονται την διαφορετικότητα επειδή έχουν δυσκολία να κάνουν φυσιολογικές σχέσεις, που έχουν ιδιαίτερη σημασία κατά την εφηβεία. Οι κοινωνικές δεξιότητες έχουν ιδιαίτερη σημασία στην εφηβεία και οι μαθητές με ΣΑ αντιλαμβάνονται ότι είναι διαφορετικοί. Ουσιαστικά οι σχέσεις τους με τους άλλους ανθρώπους και η προσαρμογή στις απαιτήσεις της καθημερινής ζωής αποτελεί για αυτά μια διαρκή και τεράστια προσπάθεια.

Γι αυτό:

Είναι σημαντικό ο δάσκαλος να προλαμβάνει τις εκρήξεις προσφέροντας σταθερότητα σε υψηλό βαθμό. Να προετοιμάζει τα παιδιά για τις αλλαγές στην καθημερινή τους ρουτίνα ώστε να μειώνει το άγχος τους. Να διδάσκει στα παιδιά πώς να αντεπεξέρχονται όταν τα καταλαμβάνει το άγχος ώστε να προλαμβάνουν τα ίδια τις εκρήξεις. Είναι πολύ βοηθητικό να γράφει ο δάσκαλος έναν κατάλογο με πολύ συγκεκριμένα βήματα τα οποία μπορεί να ακολουθήσει το παιδί όταν είναι εκνευρισμένο (π.χ.1.- παίρνω βαθιές αναπνοές τρεις φορές, 2.- Μετρώ αργά τα δάχτυλα του δεξιού μου χεριού τρεις φορές, 3.- ζητώ το δάσκαλο της ειδικής τάξης κ.λ.π.) Στον κατάλογο μπορεί να συμπεριλαμβάνεται και μια τελετουργική συμπεριφορά με την οποία χαλαρώνει το παιδί. Γράψτε αυτά τα βήματα σε μια καρτέλα και βάλτε την μέσα στην τσέπη του παιδιού, έτσι ώστε να είναι πάντοτε διαθέσιμη στο παιδί

Από τη μεριά του ο δάσκαλος πρέπει να είναι ήρεμος, προβλέψιμος και πολύ δεδομένος στην σχέση του με το παιδί, ενώ παράλληλα να δείχνει συμπάθεια και υπομονή. Πρέπει να είναι σε εγρήγορση για τυχόν αλλαγές στην συμπεριφορά που μπορούν να σηματοδοτήσουν κατάθλιψη, όπως υψηλού βαθμού αποδιοργάνωση, έλλειψη προσοχής και απομόνωση, μείωση του ορίου αντοχής στην πίεση, χρόνια κόπωση, κλάμα, σχόλια για αυτοκτονία κ.λ.π. Πρέπει να τους δίνει βοήθεια μόλις διαπιστώσει ότι έχουν δυσκολία σε κάποιο μάθημα για να μην καταβάλλονται και αντιδρούν αρνητικά στην αποτυχία.

Στο γενικό σχολείο ο δάσκαλος της τάξης πρέπει να φροντίζει να έχουν τα παιδιά σταθερή και συχνή επικοινωνία με το υποστηρικτικό προσωπικό. Αυτά τα πρόσωπα μπορούν να αξιολογούν πόσο καλά τα καταφέρνουν καθώς θα βλέπουν σταθερά τα παιδιά και συγχρόνως θα παίρνουν πληροφορίες από το δάσκαλο. Αν παρόλη την υποστήριξη κάποια παιδιά είναι πολύ ευάλωτα συναισθηματικά, ίσως χρειάζεται να τοποθετούνται σε ειδικές τάξεις όπου υπάρχει αυστηρή οργάνωση και να μπορούν να έχουν εξατομικευμένο εκπαιδευτικό πρόγραμμα. Αυτά τα παιδιά χρειάζονται ένα εκπαιδευτικό περιβάλλον στο οποίο μπορούν να είναι ικανοί και παραγωγικοί. Από την άλλη, εάν μένουν στην κανονική τάξη, όπου δεν μπορούν να συλλάβουν τις έννοιες ή να ολοκληρώνουν τις εργασίες τους, αυτό θα μειώνει την αυτοεκτίμησή τους, θα μεγαλώνει την απόσυρση και θέτει τα θεμέλια για την κατάθλιψη. Είναι όμως πολύ σημαντικό για τον δάσκαλο να γνωρίζει ότι παίζει ένα καθοριστικό ρόλο στη ζωή του παιδιού.

Οι δάσκαλοι μπορεί να παίξουν ένα ζωτικό ρόλο βοηθώντας τα παιδιά με ΣΑ να μάθουν να διαπραγματεύονται με τον κόσμο που τους περιβάλλει. Επειδή τα παιδιά με ΣΑ πολύ συχνά δεν μπορούν να εκφράσουν τους φόβους και τις ανησυχίες τους, εναπόκειται στους σημαντικούς ενήλικες να τους δείξουν ότι αξίζει τον κόπο να αφήσουν την ασφάλεια της εσωτερικής τους ζωής για τις ανασφάλειες του εξωτερικού κόσμου. Οι επαγγελματίες που εργάζονται με αυτά τα παιδιά στα σχολεία πρέπει να τους δίνουν την εξωτερική δομή, την οργάνωση και τη σταθερότητα που τους λείπει. Η χρήση δημιουργικών διδακτικών στρατηγικών σε άτομα με ΣΑ είναι σημαντική όχι μόνο γιατί διευκολύνει την σχολική επιτυχία αλλά επίσης τους βοηθά να αισθάνονται λιγότερο ξένοι από τους άλλους ανθρώπους και λιγότερο καταβεβλημένοι από τις συνηθισμένες απαιτήσεις της καθημερινής ζωής.